

KRONIKA

Sprawozdanie z działalności Komisji Badań nad Historią Nauk Medycznych Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN w 2019 r.

W 2019 r. Komisją Badań nad Historią Nauk Medycznych kierował przewodniczący prof. dr hab. n. med. Jerzy Supady. Funkcję wiceprzewodniczącej pełniła prof. dr hab. Bożena Urbanek, a obowiązki sekretarza sprawowała dr n. o zdr. Bożena Kosińska. Liczba członków Komisji wynosiła 42 osoby, w tym Warszawę reprezentowało 18 osób, Łódź – 6 osób, Poznań – 3 osoby, Wrocław – 2 osoby, Kraków – 5 osób, Białystok, Częstochowę, Ciechanów, Gdańsk, Łowicz, Olsztyn, Radom, Zieloną Górę – po 1 osobie.

po tym dodać: Skład komisji przedstawiał się następująco:

1. Prof. dr hab. Iwona Arabas (Warszawa),
2. Prof. dr hab. n. med. Ewa Augustynowicz-Kopeć (Warszawa),
3. Dr n. med. Ewa Baum (Poznań),
4. Prof. dr hab. Maria Blombergowa (Łódź),
5. Dr hab. Aneta Bołdyrew (Łódź),
6. Prof. dr hab. med. Barbara Bruziewicz-Mikłaszewska (Wrocław),
7. Dr n. med. Hanna Celnik (Warszawa),
8. Dr n. med. Maria Ciesielska (Warszawa),
9. Prof. dr hab. n. med. Zbigniew Dudkiewicz (Łódź),
10. Dr n. med. Marek Ludwik Grabowski (Częstochowa),
11. Dr n. med. Magdalena Grassmann (Białystok),
12. Prof. dr hab. Ryszard Witold Gryglewski (Kraków),
13. Krzysztof Jabłonka (Warszawa)
14. Prof. dr hab. med. Andrzej Kierzek (Wrocław),
15. Dr n. med. Seweryna Konieczna (Gdańsk),
16. Dr n. o zdr. Bożena Kosińska (Radom) – Sekretarz,
17. Dr n. med. Jacek Kotuła (Zielona Góra),
18. Prof. dr hab. Hanna Krajewska (Warszawa),
19. Dr n. med. Bogusława Łopacińska (Łódź),
20. Prof. dr hab. Anita Magowska (Poznań),
21. Mgr Radosław Majda (Łowicz),
22. Dr n. med. Małgorzata Marcysiak (Ciechanów),
23. Dr Anna Marek (Warszawa),
24. Dr n. med. Ewelina Mazur-Janik (Warszawa),
25. Prof. dr hab. Michał Musielak (Poznań),
26. Prof. dr hab. n. med. Tadeusz Nasierowski (Warszawa),
27. Dr hab. Magdalena Paciorek (Warszawa),
28. Jerzy Prus (Warszawa),

29. Dr Barbara Petrozolin-Skowrońska (Warszawa),
30. Prof. dr hab. n. med. Janusz Skalski (Kraków),
31. Prof. dr hab. n. med. Janina Słodkowska (Warszawa),
32. Prof. dr hab. n. med. Jerzy Supady (Łódź) – Przewodniczący,
33. Prof. dr hab. Beata Szczepańska (Łódź),
34. Dr hab. Anna Trojanowska (Warszawa),
35. Dr n. med. Zygmunt Trusewicz (Olsztyn),
36. Prof. dr hab. Bożena Urbanek (Warszawa) – Zastępca Przewodniczącego,
37. Dr n. med. Monika Urbanik (Kraków),
38. Prof. dr hab. n. med. Andrzej Urbanik (Kraków),
39. Dr n. med. Barbara Wasiewicz (Kraków),
40. Prof. dr hab. Zbigniew Wójcik (Warszawa),
41. Prof. dr hab. n. med. Zofia Zwolska (Warszawa),
42. Prof. Imam Mahmud Taha Żuk (Warszawa).

W 2019 r. odbyło się 5 zebrań. Frekwencja na zebraniach wahała się między 13 a 25 osobami. Spotkania odbywały się we wtorki o godz. 11:30 w sali A27 Pałacu Staszica w Warszawie. Problematyka wystąpień, bardzo zróżnicowana, dotyczyła zagadnień medycznych XIX i XX w. Czas prezentowania referatów wynosił od 45 do 60 minut, a zebrania trwały od 2 do 3 godzin. Oprócz wystąpień zebrania obejmowały dyskusję i sprawy informacyjno-organizacyjne.

Wykaz wystąpień referatowych:

Zebranie 5 lutego 2019 r.

1. prof. dr hab. n. med. Zbigniew Dudkiewicz (Uniwersytet Medyczny w Łodzi): *Wojskowa Służba Zdrowia w falerystyce*.
2. dr n. o zdr. Bożena Kosińska (Wyższa Szkoła Zarządzania Katedra Pielęgniarstwa, Częstochowa): *Bohdana Kijewska – pielęgniarka, radomska laureatka medalu Florencji Nightingale*.

Zebranie 9 kwietnia 2019 r.

1. prof. dr hab. med. Barbara Bruziewicz-Mikłaszewska (Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu): *Dr Stella Maria Starkel-Węgrzynowska i jej mąż Lesław Węgrzynowski – lwowsko-wrocławscy powstańcy warszawscy*.
2. prof. dr hab. n. med. Zbigniew Dudkiewicz (Uniwersytet Medyczny w Łodzi): *Udział ortopedów wojskowych w walce o niepodległość Polski w latach 1914–1945*.

Zebranie 18 czerwca 2019 r.

1. prof. dr hab. n. med. Zofia Zwolska (Instytut Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie): *Prof. Janina Misiewicz i prof. Wiwa Jaroszewicz – prekursorki walki z gruźlicą w Szpitalu Wolskim w Warszawie*.
2. dr hab. Aneta Bołdyrew (Uniwersytet Łódzki): *Rola lekarek w popularyzacji wiedzy o zdrowiu i higienie dzieci i młodzieży w Królestwie Polskim na początku XX wieku*.

Zebranie 08 października 2019 r.

1. dr hab. Beata Szczepańska (Uniwersytet Łódzki): *Używanie alkoholu przez dzieci i młodzież w perspektywie pracy szkoły w II RP*
2. dr n. o zdr. Bożena Kosińska (Wyższa Szkoła Zarządzania Katedra Pielęgniarstwa, Częstochowa): *Życie i działalność dr Barbary Borzym – prekursorki opieki psychiatrycznej na terenie południowego Mazowsza.*

Zebranie 10 grudnia 2019 r.

1. dr n. med. Hanna Celnik (Warszawski Uniwersytet Medyczny): *Pionierska działalność prof. Napoleona Gąsiorowskiego w latach 1928–1931. Pierwsze w Europie masowe badania serologiczne krwi w kierunku kiły.*
2. dr n. med. Bogusława Łopacińska (Uniwersytet Medyczny w Łodzi): *Dr Władysław Pinkus – twórca Pogotowia Ratunkowego w Łodzi.*

Jerzy Supady

Przewodniczący Komisji Badań nad Historią Nauk Medycznych KHNiT PAN
Uniwersytet Medyczny w Łodzi
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie

Bożena Kosińska

Sekretarz Komisji Badań nad Historią Nauk Medycznych KHNiT PAN
Wyższa Szkoła Zarządzania w Częstochowie
ORCID 0000-0001-8190-0761

Rocznica 90-lecia utworzenia Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie (1930–1938)

Z okazji 90-lecia utworzenia Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej (1930–1939) w dniach 26–27 lutego 2020 r. odbyła się w Wilnie międzynarodowa konferencja naukowa zatytułowana „Początki sowietologii: Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie: idee – dziedzictwo – ludzie”. Konferencja zorganizowana została przez Wydział Nauk Politycznych i Dyplomacji Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie, Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Wielkiego Księstwa Litewskiego, Bibliotekę Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich, Ambasadę Rzeczypospolitej Polskiej i Instytut Polski w Wilnie, przy wsparciu finansowym firmy Orlen Lietuva.

Konferencja zorganizowana została w 90. rocznicę utworzenia Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie, przedwojennego ośrodka sowietologicznego działającego przy Uniwersytecie Stefana Batorego. Przy Instytucie działała Szkoła Nauk Politycznych o statusie prywatnej uczelni wyższej. Mieszczący się w gmachu Biblioteki Wróblewskich w Wilnie instytut był czołowym ośrodkiem wschodnioznawczym w Europie, a jego twórcy i współpracownicy uważani są za najwybitniejszych polskich znawców spraw Rosji bolszewickiej i ZSRR w naszej części Europy. W krótkim, zaledwie dziewięcioletnim okresie funkcjonowania placówki stała się ona – obok Instytutu Wschodniego w Warszawie – głównym ówczesnym *think-tankiem* od spraw wschodnich. Po wybuchu wojny w 1939 r. większość pracowników Instytutu była represjonowana przez władze sowieckie. Wielu znalazło się w łagrach, więzieniach i obozach pracy przymusowej. Znaczna ich część wraz z armią generała Władysława Andersa poprzez Bliski Wschód i Włochy trafiła do Wielkiej Brytanii. Nie wszystkim jednak udało się przeżyć sowieckie więzienia i łagry. W więzieniu na Łukiszkach zmarł profesor Stefan Ehrenkretz (1945 r.). Zamordowany w Wilnie został Teodor Bujnicki (1944 r.). Kariery akademickie kilku profesorów związanych z wileńskim Instytutem rozwinęły się głównie na emigracji. Prof. Stanisław Swianiewicz, autor jednej z pierwszych i najważniejszych książek o zbrodni katyńskiej (*W cieniu Katyńia*, Paryż 1976), związał się z Saint Mary's University w Halifaxie (Kanada). Prof. Wiktor Sukiennicki, po krótkim okresie pracy na tzw. polskim Wydziale Prawa Uniwersytetu w Oksfordzie w Wielkiej Brytanii, pracował w Hoover Institution for Peace, Revolution and War przy Uniwersytecie Stanforda w Kalifornii (USA). Prof. Władysław Wielhorski pozostał w Londynie m.in. jako wykładowca Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (PUNO) i jeden z twórców Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. Prof. Seweryn Wystouch pozostał w kraju jako profesor Uniwersytetu Wrocławskiego i twórca wrocławskiego Instytutu Zachodniego oraz Instytutu Śląskiego w Opolu.

W konferencji oprócz najważniejszych znawców tematu – wybitnych badaczy i historyków – udział wzięli także potomkowie twórców Instytutu. Nim rozpoczęła się konferencja,

uczestnicy zapalili symboliczny znicz przy bramie więzienia na Łukiszkach – miejsca śmierci profesora Stefana Ehrenkreutz. Następnie odwiedzono cmentarze na Rossie i Antokolu, gdzie oddano hołd zmarłym zasłużonym dla spraw wschodnich, m.in.: profesorom Wiktorowi Staniewiczowi, ks. Bronisławowi Żongołłowiczowi, Bronisławowi Wróblewskiemu, Michałowi Romerowi oraz Marianowi Zdziechowskiemu i Teodorowi Bujnickiemu. Znicze zapalono również na grobie matki Józefa Piłsudskiego na wileńskiej Rossie.

Pierwszy dzień konferencji odbył się w gmachu Ambasady RP w Wilnie. Konferencję otworzyła pani ambasador Urszula Doroszevska. Następnie prof. Wojciech Materski (Instytut Studiów Politycznych PAN) wygłosił wykład *Polska wobec Sowieców 1918–1939*. Po wykładzie odbyła się moderowana przez dyrektora Jana Malickiego (Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego) i doc. dr. Andrzeja Pukшто (Wydział Nauk Politycznych i Dyplomacji Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie) dyskusja *Początki sowietologii, jej rozwój, stan obecny i perspektywy*, w której uczestniczyli Adam Eberhardt (Ośrodek Studiów Wschodnich w Warszawie), prof. Marek Kornat (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN i Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), prof. Wojciech Materski (ISP PAN), prof. Šarūnas Liekis (Wydział Nauk Politycznych i Dyplomacji Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie), prof. Alvydas Nikžentaitis (Instytut Historii Litwy w Wilnie). Konferencji towarzyszył koncert muzyki klasycznej w wykonaniu uczniów wileńskiej szkoły muzycznej.

Po pierwszym dniu konferencji miało miejsce niezwykle ważne wydarzenie: Wieczór Wspomnień, w którym udział wzięli przedstawiciele rodzin profesorów i pracowników Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej. Podczas Wieczoru Wspomnień prof. Tadeusz Bujnicki (Uniwersytet Jagielloński; syn poety Teodora Bujnickiego, sekretarza Szkoły Nauk Politycznych Instytutu), etnolożka Marta Ehrenkreutz-Jasińska (wnuczka prof. Stefana Ehrenkreutz), Anne-Marie Lyttle (wnuczka prof. Władysława Wielhorskiego), prof. Maria Nagieć (córka prof. Stanisława Swianiewicza), Paweł Swianiewicz (wnuk prof. Stanisława Swianiewicza), Bernadetta Swianiewicz-Szegłowska (córka prof. Stanisława Swianiewicza), Marcin Szegłowski (wnuk prof. Stanisława Swianiewicza), dr Aleksandra Wysłouch-Cieszyńska (wnuczka prof. Seweryna Wysłoucha) i prof. Leszek Zasztowt (powinowały prof. Wiktora Sukiennickiego) dzielili się z zebranymi wspomnieniami o swoich przodkach związanych z Instytutem i badaniami wschodnimi. Odczytane zostały także listy od wnuków prof. Wiktora Sukiennickiego: inż. arch. Roberta Sukiennickiego (Boulder, Colorado, USA) i prof. Teresy Sukiennickiej (University of Rochester, USA).

Podczas drugiego dnia konferencji prof. Marek Kornat, dr hab. Henryka Ilgiewicz, doc. dr Andrzej Pukшто, prof. Rimantas Miknys, dyr. Jan Malicki, prof. Leszek Zasztowt, mgr Danuta Malicka, prof. Tomas Venclova, prof. Tadeusz Bujnicki i dr Tomasz Błaszczak wygłosili referaty poświęcone historii Instytutu i jego twórcom. Miejscem drugiego dnia konferencji była Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich. Zostało ono wybrane nieprzypadkowo, w gmachu obecnej biblioteki przed wojną mieścił się bowiem Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej.

W trakcie konferencji zaprezentowane zostały także dwie nowe książki wydane w ubiegłym roku: monografia autorstwa Henryki Ilgiewicz *Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej oraz Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie (1930–1939)* (Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2019, ss. 246) oraz *Żagary. Antologia poezji*, wstęp Tadeusz Bujnicki

ki, oprac. Jarosław Fazan i Krzysztof Zajac (Ossolineum, Wrocław 2019, ss. 908, *Biblioteka Narodowa* seria I, nr 335). Ta ostatnia książka jest pierwszą tak obszerną antologią poezji wileńskiej grupy poetów Żagary, z którą obok Teodora Bujnickiego, Jerzego Zagórskiego i Czesława Miłosza związani byli Jerzy Putrament, Aleksander Rymkiewicz, Jan Huszcza i Mieczysław Kotlicki. Dzięki nowej antologii przypomniana została twórczość również mniej znanych i zapomnianych członków Żagarów.

Przygotowywana jest książka w której znajdą się referaty oraz wspomnienia zaprezentowane na konferencji.

Leszek Zasztowt
Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN
ORCID 0000-0001-7062-3180